

Met e Erg in (28 Mart 1934 - 5 Ekim 2015)

Çevirmen. Robert Kolej mezunudur. Bir süre Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Filolojisi bölümünde eğitim gördü. Lev Tolstoy, Jack London, Mihail Şolohov, Ernest Hemingway, Bertrand Russell, Bernard Shaw, Erskine Caldwell, O'Henry gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Gani Yener (1929 -)

Emektar çevirmenlerimizdendir. Mihail Şolohov'un *Durgun Don* eserinin yanı sıra, *Vadim O Kadar Yeşildi ki* (R. Llewellyn), *Chillon Mahpusu* (Lord Byron), *Nil Cinayeti* (A. Christie) gibi eserleri Türkçeye kazandırdı. Ayrıca, çok sayıda çocuk kitabı çevirisi vardır.

•••

Met e Erg in ile Gani Yener'in İngilizceden yaptığı *Durgun Don* çevirisi Hasan Âli Ediz tarafından Rusça aslıyla karşılaştırılmış, ilk olarak 1965 yılında Altın Kitaplar tarafından dört cilt halinde yayımlanmıştır. Yordam Edebiyat'ın bu basımında, çevirmenler tarafından gözden geçirilen Engin Yayıncılık basımı (Yeniden Gözden Geçirilmiş Dokuzuncu Basım, 1991) esas alınmıştır.

Eserin orijinal adı:
Тихий Дон - Tihiy Don

Mete Ergin - Gani Yener
***Durgun Don* çevirisinin**
önceki basımları:

1965-1971, Altın Kitaplar (4 cilt)
(Üç Basım)

1982-1988, Sosyal Yayınlar (4 cilt)
(Beş Basım)

1990-2010, Engin Yayıncılık (4 cilt)
(İki Basım)

MIHAIL ŞOLOHOV

DURGUN DON

ROMAN

TÜRKÇESİ

METE ERGİN – GANİ YENER

RUSÇA ASLIYLA KARŐILAŐTIRAN:

HASAN ĀLİ EDİZ

DÖRDÜNCÜ KİTAP

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 34 • **Durgun Don IV** • Mihail Şolohov
ISBN 978-605-172-245-0 (Tk) - 978-605-172-249-8
Türkçesi: Mete Ergin - Gani Yener • *Düzeltilme:* Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Ocak 2018
© Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

DURGUN DON

ROMAN

DÖRDÜNCÜ KİTAP

YEDİNCİ BÖLÜM

I

KIZIL birliklerin büyük bir bölümünü Güney Cephesinden kendi üzerine çeken yukarı Don ayaklanması, Don Ordusu Komutanlığına, Novoçerkask'ı koruyan kuvvetlerini yeniden toplama olanağına vermekle birlikte, Kamenskaya ve Ust-Belokalitvenskaya ilçelerine (özellikle aşağı Don Kazaklarıyla Kalmuklardan oluşan) en güvenilir ve en deneyimli alaylarından meydana gelmiş güçlü bir vurucu kuvveti yığma fırsatını da verdi. Bu vurucu kuvvetin görevi, en uygun zamanda General Fitshalarov'un birliklerine katılarak Sekizinci Kızıl Ordunun On İkinci Tümenini dağıtmak, 13. Tümeniyle Ural Tümeninin yanlarından dolaşarak bu iki tümeni kuşatmak, kuzeyde bir yarma harekâtında bulunmak ve isyancı Kazaklarla birleşmektir.

Vurucu kuvvet yığınağının planlamasını, Don Ordusunun daha önceleri komutasını ellerinde tuttıkları günlerde, General Denis ile onun kurmay başkanı General Polyakov hazırlamıştı ve plan mayısın sonuna varmadan bütünüyle uygulandı. Kamenskaya'ya daha önceden aşağı yukarı 16000 süngü ve kılıçla 36 sahra topu ve 140 makineli tüfek gönderilmişti; son süvari birlikleriyle, 1918'in yazında askerlik çağına gelmiş genç Kazaklardan oluşan ve "Genç Ordu" diye adlandırılan en yiğit alaylar da toplama merkezlerine doğru yola koyuldu.

Bu arada çepçevre kuşatılan isyancılar, Kızıl cezalandırma kuvvetlerinin saldırılarını püskürtmeye devam ediyordu. Güneyde, Don'un sol yakasında iki isyancı tümeni inatla siperlerinde tutunuyor ve Kızıl Ordu bataryalarının bütün cephe boyunca aralıksız sürdürdüğü amansız bombardımana rağmen düşmanın ırmağı geçmesine izin vermiyordu. Öbür üç tümen batıdan, kuzeyden ve doğudan gelen saldırılara karşı büyük kayıplar vererek, özellikle kuzeydoğu kesimin-

de, geri çekilmeyi hiç düşünmeksizin, Koper bölgesi sınırları boyunca yılmadan isyancıların topraklarını savunuyordu.

Irmağın öbür yakasında, tam kendi köylerine karşı düşen bölümü tutan Tatarski Bölüğü, Kızıl kuvvetlere epeyce korkulu anlar yaşattı: Zorunlu hareketsizlikten usanan Kazaklar gecenin karanlığında manalara binip sessizce Don'un sağ yakasına geçti ve Kızıl Ordu ileri karakolunu ansızın bastı; dört eri öldürüp bir de makineli tüfek ele geçirdiler. Ertesi gün Vyeşenskaya'nın aşağılarından Kızılların getirdiği bir batarya Kazak siperleri üzerine ateş püskürdü. Şarapneler ağaçların üzerinden vızıldayarak geçmeye başlayınca, Kazak bölüğü apar topar siperleri terk edip ırmağın gerilerine, ormanın ta içlerine çekildi. Batarya bir gün sonra geriye çekildi, Tatarski Kazakları da mevzilerine döndü. Bölük top ateşinden birkaç kayıp vermiş, yeni gelen takviye birliklerinden iki delikanlı şarapnel parçalarıyla yaralanıp ölmüş, Vyeşenskaya'dan yeni dönmüş olan bölük komutanının emir eri de yaralanmıştı.

Bu olaydan sonra ortalık biraz yatıştır gibi oldu ve siperlerde yaşantı eski, alışıl gelmiş haline döndü. Kazaklar, karanlık bastıktan sonra kendilerine ekmek ve evde yapılmış votka getiren karıları tarafından sık sık ziyaret ediliyordu. Oysa onların bu getirilen yiyeceklere hiç ihtiyaçları yoktu, başıboş dolaşan iki danayı boğazlamışlardı çünkü, ayrıca her gün gölcüklerde balık avına da çıkıyorlardı. Balıkçılık örgütünün başına Hristonya getirilmişti. Irmağın kıyısında bir sığınmacının bıraktığı yetmiş kademlik bir sürtme ağını eline geçirmişti ve avlandığı zaman bunu gölcüğün en derin yerine atar, ırmak boyundaki bütün çayırarda dibini tarayamayacağı tek bir gölcük olmadığını övünerek söylerdi.

Aralıksız avlanmakla geçen bir hafta sonunda mintanıyla Kazak şalvarına öyle ağır bir balık kokusu sinmişti ki, Anikuşka artık kesinlikle onunla aynı kazamatta yatmayacağını bildirdi.

“Kedibalığı leşi gibi kokuyorsun be adam! Eğer senin yanında bir gün daha kalacak olursam ömrümce balığa el değdiremem artık.”

Sineklere rağmen Anikuşka açık havada uyudu hep. Kazamatın yanında yere uzanmadan önce kumun üzerine saçılan balık pullarını, pis pis kokan bağırsaklarını tiksintiyle yüzünü buruşturarak süpürür, sabah olunca Hristonya yine balıktan döner, kazamatın giriş yerinde sa-

kin ve ağırbaşlı bir tavırla oturur, tuttuğu balıkları temizlemeye, ayıklamaya koyulurdu. Tepesinde yeşil mavi karışımı sinekler uçuşurdu; üzerine azgın sarı karıncalar sürü halinde üşüşürdü. Demeye kalmaz, Anikuşka soluk soluğa koşarak gelir, ta uzaktan avaz avaz bağırırdı:

“Başka yer bulamadın mı? Dilerim boğazına şu kılıçklar takılır da geberirsin! Çekil şuradan İsa aşkına! Ben orada yatıp uyuyorum, sen de tutmuş bütün balık pisliklerini ortalığa saçıyor, koca bir karınca ordusunu başımıza topluyorsun. Her taraf astragan gibi leş kokuyor!”

Hristonya kendi eliyle yaptığı bıçağını pantolonuna siler, Anikuşka'nın haklı olarak öfkeyle ateş püsküren tüysüz yüzüne düşünceli bakar, sonra sakın bir sesle derdi ki:

“Balık kokusuna dayanamadığına göre, Anikuşka, herhalde karında kurt olmalı. Aç karnına biraz sarımsak yesen, ha?”

Anikuşka yere tükürür, söve saya çekip giderdi.

Aralarındaki bu hırgürün ardı arkası günlerce kesilmedi, ama bütün bölük dostluk içinde yaşantısını sürdürdü. Yiyecek boldu; Kazakların da –Stepan Astakov dışında– hepsinin neşesi yerindeydi.

Belki öbür Kazaklardan duymuştu, belki de sezgisiyle, Aksinya'nın Vyeşenskaya'da Gregor'la görüştüğünden kuşkulanmıştı Stepan. Her ne hal ise, içine bir kuruntudur çökmüş, durup dururken takım komutanına sövüp saymaya, nöbet görevinden kaytarmaya başlamıştı.

Bütün gün kara bir damgayla işaretli bir kızak battaniyesinin üzerinde yatıyor, iç çekiyor, köy tütününden sardığı sigaranın birini söndürüp birini yakıyordu. Derken, bir gün bölük komutanıyla Anikuşka'nın konuşmalarına kulak misafiri olunca, komutanın Anikuşka'yı fişek almak için Vyeşenskaya'ya göndereceğini öğrendi; iki günden beri ayrılmadığı kazamatından ilk kez dışarı çıktı. Sulanmış, uykusuzluktan şişmiş gözleri, salınan ağaçların insanı kör edencesine parlayan karmakarışık yapraklarına, esintinin sürüklediği ak yeveli bulutlara kuşkuyla bakarken gün ışığında kamaştı ve kulağına ormanın mırıltıları çalındı. Kazamatların önünden yürüye yürüye geçerek Anikuşka'yı bulmaya gitti.

Öbür Kazakların önünde konuşmak istemediğinden onu bir kenara çekti:

“Vyeşenskaya'da Aksinya'yı bul, benden ona söyle, gelsin beni görün. Bitlendiğimi söyle, gömleklerim, pantolonum yıkanmak ister.

Sonra ona de ki...” Stepan bir an sustu, sıkılğan bir gülümsemeyi bı-yığıının altında gizlemeye çalışarak sözünü bitirdi, “De ki, onu fena halde özledim, yakında göreçeğimi de umuyorum.”

Anikuşka Vyeşenskaya’ya gece vardı ve Aksinya’nın kaldığı yeri buldu. Gregor’la araları açıldıktan sonra Aksinya teyzesinin yanına dönmişti. Anikuşka ona Stepan’ın söylediklerini aynen iletmekle birlikte, sözcüklere biraz daha ağırlık vermiş olmak için, eğer Aksinya oraya gelmezse Stepan’ın Vyeşenskaya’ya geleceği tehdidini savurduğunu da kendiliğinden ekledi.

Kadın bu haberi aldıktan sonra hazırlanmaya başladı. Teyzesi tez elden hamur tutup çörek pişirdi ve aradan iki saat geçtikten sonra da Stepan’ın söz dinler karısı Aksinya, Anikuşka’yla at sırtında Tatarski Bölüğünün mevzilendiği yere doğru yola çıktı.

Stepan karısını, gizlemeye çalıştığı bir heyecanla karşıladı. Süzül-müş olduğunu fark ettiği yüzüne dikkatle baktı, ölçülü sorular sordu ona, ama bir kerecik olsun Gregor’u görüp görmediğini sormak gibi bir hataya düşmedi. Yalnız bir kere konuşma sırasında, bakışlarını yere doğru yönelterek ve başını yana çevirerek:

“Ama niçin Vyeşenskaya’ya o yoldan gittin? Niçin ırmağı Tatarski’nin karşısından geçmedin?” diye sordu.

Aksinya yabancılarla ırmağı geçmek için fırsat bulamamış olduğunu, bunu Melehov’lardan rica etmenin de içinden gelmediğini kuru bir dille belirtti. Ama bunu söyler söylemez de sözlerinin Melehov’ların yabancı değil de dost oldukları anlamına geldiğinin farkına vardı. Stepan’ın da onun bu sözlerini aynı anlamda yorumlayabileceği düşün-cesiyle tedirgin oldu. Nitekim, Stepan da onun sözlerini böyle anladı. Bir an için kaşlarının altı titrer, yüzünden bir gölge geçer gibi oldu.

Sorar gibi gözlerini kaldırdı; bu sessiz soruyu anlayan Aksinya’nın şaşkınlık ve kendisine duyduğu kızgınlıkla yüzü birden kızardı.

Onu bu sıkıntıdan kurtarmak için Stepan bir şeyin farkında de-đilmiş gibi davranarak çiftlikten söz açıp evi terk etmeden önce neleri saklamayı başarabildiğini, sakladıklarının da güven altında olup ol-madığını sordu.

Aksinya kocasının bu yüce gönüllü davranışını dikkate alarak so-rularını cevaplandırdı, ama hep bir çeşit zorlamanın baskısını içinde duyarak. Bütün olup bitenlerin önemsiz olduğuna onu inandırmak,

aynı zamanda da kendi heyecanını saklamak için ölçülü ve kapalı bir anlatımla ağır ağır konuşmaya özen gösterdi.

Kazamatın içinde oturmuş konuşuyorlardı. Kazaklar yüzünden konuşmaları sürekli kesiliyordu. Kâh biri kâh öteki içeri giriyordu. Hristonya gelip hemen uyumaya hazırlandı. Karısıyla baş başa kalamayacaklarını anlayan Stepan, istemeye istemeye konuşmayı yarıda kesti.

Rahat bir soluk alan Aksinya sevinçle kalktı, el çabukluğuyla bohçasını çözdü, getirdiği çörekleri kocasına verdi ve Stepan'ın asker torbasından kirli çamaşırları çıkardı, az ilerideki bataklık gölcüğün kenarında yıkamaya gitti.

Şafağın sessizliğinde pembeye çalan kurşuni bir sis tabakası ormanın üzerine çökmüştü. Çiy zerrelere ağırlığı altında otlar yere eğilmişti. Durgun sulardaki kurbağaların her biri ayrı bir hava çalıyor, kazamatın çok yakınında bir yerde, dal budak salmış bir akçağacın ardında bir kızıl sutavuğu kulakları tırmalayan sesler çıkartıyordu.

Aksinya akçağacın yanından geçti. Ağacı, ta tepesinden sık otlarla bürünmüş gövdesine kadar bürümcek sarmıştı. Bürümcek ipliklerinin her biri, inciler gibi ışıldayan çiy damlacıklarının en güzelleriyle bezenmişti. Kızıl sutavuğu bir an için sustu, ama Aksinya'nın çıplak ayakları altında ezilen otlar bellerini doğrultmaya vakit bulamadan yine yükseltti sesini ve sulak çayırların ötesinden havalanan bir kızkuşu yaşlı ötüşüyle ona yanıt verdi.

Aksinya daha kolay hareket edebilmek için bluzuyla fanilasını çıkarıp bir yana attı, gölcüğün buğulu, ılık suyuna dizlerine kadar girdi ve çamaşırları yıkamaya başladı. Küçük sinekler tepesinde kümeler halinde kaynaşıyor, sivrisinekler vızıldıyordu. Onları kovalamak için tombul ve esmer kolunu yüzüne doğru şöyle bir kaldırdı. Hep Gregor'u, bölüğüne gitmeden önceki son dalaşmalarını düşünüyordu.

'Belki şu anda o da beni arıyordur! Bu geceden tezi yok, Vyeşenskaya'ya gideceğim,' diye kendi kendine kesin bir karar verdi ve Gregor'u göreceğini, yakında tekrar barışacaklarını düşünerek gülümsedi.

Garip şey! Son günlerde ne zaman Gregor'u düşünecek olsa onu gerçekteki görünümüyle canlandıramıyordu hayalinde. Gözlerinin önünde beliren, başından nice olaylar gelmiş geçmiş, yorgunluktan

gözleri küçülmüş, siyah bıyıklarının uçları kızılılaşmış, şakakları vaksiz ağarmış, alnında –savaş yıllarında katlanılan zorlukların silinmez izleriyle– derin çizgiler belirmiş o dev Kazak, yiğit Gregor değil; toy ve yontulmamış davranışları, okşamalarındaki acemiliği, incecik, gencecik ve yuvarlak boynu, hep gülümseyen dudaklarının umursamaz kıvrımıyla eski günlerin Grişa Melehov’uydu. İşte bu yüzden Aksinya içinde ona karşı daha büyük bir sevgi besliyor, âdeta bir anne şefkati duyuyordu.

Şimdi de onun sonsuz değer verdiği yüz hatlarını bir bir hatırlarken, solukları sıklaştı, yüzünde bir gülümseme belirdi, belini doğrulttu, kocasının yarı yıkanmış gömleğini fırlatıp ayağının dibine attı. Gözlerinden tatlı yaşlar boşanırken boğazında ateşten bir yumrunun belirdiğini hissetti, ‘Lanet olsun sana, içime girdin, çıkmamak üzere!’ diye kendi kendine söylendi.

Gözyaşları onu biraz ferahlattı, ama çevresindeki sabahın mavi dünyası birden daha da solar gibi oldu. Elinin tersiyle yanaklarındaki yaşları sildi, saçlarını nemli alnından geriye doğru attı, buğulu gözlerle uzun uzun, hiçbir şey düşünmeden kurşuni bir martının suyun yüzeyinde kayarcasına uçarak rüzgârda kabaran sisin toz pembesi içinde gözden kayboluşunu seyretti.

Çamaşırları yıkayıp çalılara astıktan sonra kazamata döndü.

Hristonya uyanmış, kazamatın ağzında oturmuş, boğum boğum ve eğri büğrü ayak parmaklarını oynatarak Stepan’ı konuşturmaya çalışıyordu. Battaniyesinin üzerine uzanmış olan Stepan ise Hristonya’nın sorularını cevaplandırmamakta direniyor, hiç konuşmadan sigarasını tütürüyordu.

“Kızıklar bu yana geçmeyecek diyorsun, öyle mi? Cevap vermeyecek misin? Eh, vermezsen verme! Ama bana kalırsa yapacakları şey, ırmağın geçitlerinden geçmeye çalışmak olacak... En doğrusu bu. Geçecekleri başka yer yok ki. Yoksa atları yüzdürüp süvarilerini ırmaktan öyle geçireceklerini mi düşünüyorsun? Niçin konuşmuyorsun Stepan? Son çarpışma bu noktada olacağı benziyor, sense kütük gibi devrilmiş yatıyorsun!”

Stepan yarı doğrularak öfkeyle cevap verdi:

“Ne diye bana tebelleş olup duruyorsun? Tuhaf insanlarsınız vesse-lam! Karım şuraya beni görmeye gelmiş, ama yakamı bırakmıyorsu-

nuz ki! Sen de kalkıp saçma sapan konuşmalarla araya giriyor, insana karısıyla iki laf ettirmiyorsun!”

Hristonya, “Seninle de iki laf konuşulmaz ki!” diyerek küskün bir tavırla ayağa kalktı, çıplak ayaklarına yamalı çarıklarını geçirdi, kapının üst kirişine kafasını fena halde çarparak dışarı çıktı.

“Burada bizi rahat bırakmayacaklar, hadi gel, ormana gidelim,” dedi Stepan.

Aksinya'nın cevabını beklemeden giriş yerine doğru ilerledi. Aksinya süklüm püklüm ardından yürüdü.

Öğle üzeri kazamata döndüler. İkinci Bölüğün Kazakları bir kızlağacın serin gölgesine uzanmışlardı. Stepan'la Aksinya'yı görünce ellerindeki iskambil kâğıtlarını bırakıp konuşmalarını kestiler. Birbirlerine şeytanca göz kırptılar, güleştiler, yalancıkdan derin derin ah çektiler.

Aksinya küçümsemeye dudak büküp, dantel kenarlı beyaz yazmasının buruşğunu düzelterek yanlarından geçti. O sırada kimseden ses çıkmadı, ama kadının arkasından yürüyen Stepan, Kazaklarla aynı hizaya gelince Anikuşka ayağa kalkıp ötekilerin yanından ileri doğru sıçradı. Yapmacık bir saygıyla Stepan'ın önünde yere kadar eğildi, yüksek sesle:

“İyi bayramlar... Artık orucu da bozdunuz!” dedi.

Stepan hevesle gülümsedi. Kazakların onu, karısıyla ormandan dönerken gördüklerine sevinmişti. Bu, Aksinya ile onun arasındaki anlaşmazlıktan dolayı ortaya çıkan söylentileri birazcık olsun önlemeye yarardı hiç değilse. Hatta toy bir delikanlı gibi omuz silkerek, sırtındaki gömleğin henüz kurumamış terini hiç çekinmeden onlara gösterdi.

Stepan'ın bu davranışından cesaret alan Kazaklar kahkahalar atarak, karmakarışık seslerle aralarında konuşmaya başladılar:

“Karı sanki fırın be çocuklar! Stepan'ın gömleğini sıksan su çıkacak... Tulum gibi yapışmış omuzlarına.”

“Binek gibi sürmüş oğlanı, kan ter içinde bırakmış.”

Aksinya'yı kazamatın giriş yerine gelinceye kadar kendinden geçmiş bulanık gözlerle izleyen delikanlının biri damdan düşer gibi, “Şu koca yeryüzünde,” dedi, “böyle bir güzellik arasan da bulunmaz tövbeler olsun!”

Anikuşka, “Aradın da bulamadın mı?” diye taşı gediğine oturttu.

Uygunsuz konuşmaları duyan Aksinya'nın yüzündeki renk hafifçe soldu. Kazamata girerken kocasıyla kendisi arasında az önceki ilişkinin anısından da, kocasının arkadaşlarının açık saçık sözlerinden de öğrenerek kaşlarını çattı. Kadının içinden neler geçtiğini bir bakışta anlayan Stepan yatıştırıcı bir sesle:

“Aksinya,” dedi, “sen o aygırlara kızma! Kadınsızlıktan hant hant ötüyorlar işte.”

Aksinya, “Kimseye kızdığım yok,” diye duyulur duyulmaz bir sesle cevap verirken çadır bezinden torbasının içinde elini dolaştırdı, kocasına getirdiklerinin hepsini çabucak çekip çıkardı. Sonra, öncekinden daha da yumuşak bir sesle, “Asıl benim kendime kızmam gerek, ama o yürek bende yok ki...” diye bitirdi sözünü.

Nedense konuşacak bir konu bulamadılar. On dakika geçmiş geçmemişti ki Aksinya ayağa kalktı. ‘Vyeşenskaya’ya gidiyorum derim ona,’ diye düşündü, ama birden, kuruyan çamaşırları toplayıp içeri getirmediklerini hatırladı.

Kazamatın girişinde uzun bir süre oturdu, günün ikinci yarısına doğru kayan güneşe arada bir kaçamak gözlerle bakarak kocasının terden çürümüş gömleklerini, donlarını onardı.

O gün gitmedi yine de, orada kaldı. Yitirdiği cesaretini bir türlü toparlayamıyordu. Ama ertesi sabah güneş ufukta daha belirmeden hazırlanmaya başladı. Stepan onu alıkoymaya çalıştı, bir güncük daha kalmasını istedi, ama Aksinya onun bu isteğini öyle kesinlikle reddetti ki, Stepan tartışmaya girmekten kaçındı, sadece ayrılırlarken:

“Vyeşenskaya’da mı oturmayı düşünüyorsun?” diye sordu ona.

“Evet, şimdilik.”

“Belki burada benimle de kalabilirsin?”

“Burada kalmam doğru olmaz... Bu Kazakların arasında.”

“Belki de doğru söylüyorsun,” diyerek ona hak veren Stepan'ın karısını uğurlarken takındığı tavır yine de pek soğuktu.

Keşiflemeden kuvvetli bir rüzgâr esiyordu. Çok uzaklardan gelip gece yorgun düşmesine rağmen sabaha doğru yine Hazer Denizinin doğusundaki çöllerin yakıcı sıcağını yüklenip Don'a getirmiş, sol kıyının sulak çayırları üzerindeki çiy damlacıklarını kurutmuş, sisi dağıtmış, Don bölgesindeki ovalara doğru uzanan dağların kıraç burunlarını pembe ve boğucu bir pusun içine gömmüştü.

Aksinya eteğini sol eliyle ucundan tutup kaldırmış (ormanda çiğ henüz kalkmamış olduğu için), sandallarını ayağından çıkarmış, az kullanılan bir orman patikasında çevik adımlarla yürüyordu. Nemli toprak çıplak ayaklarına hoş bir serinlik verirken, kuru rüzgâr da onun dolgun baldırlarını ve boynunu doya doya öpüyordu.

Ormanın içindeki ufak bir açıklıkta, çiçek açmış bir yabancı gül ağacının dibine dinlenmek için oturdu. Yakında bir yerde, kurumaya yüz tutmuş bir gölcüğün sazları arasında yaban ördekleri hışırtılar çıkarıyor, bir erkek ördek boğuk sesiyle dışisini çağırıyordu. Don'un ötesinde makineli tüfekler takırdıyor, arada bir de top gürlemesi geliyordu. Kıyının bu tarafında patlayan mermilerin gümbürtüsü yankılar halinde sürüp gidiyordu.

Sonra atışlar belirli aralıklarla duyulmaya başladı ve toprak bütün gizli sesleriyle Aksinya'ya kendi sırrını açtı: Dişbudak ağaçlarının beyaz kenarlı yeşil yapraklarıyla, meşelerin bir elden çıkmışçasına düzgün ve biçimli yaprakları rüzgârda titreşerek hışırdıyordu. Genç bir kavak kümesinden sürekli ve boğuk bir inilti yükseliyor; uzakta, çok uzakta, bir guguk kuşu kim bilir kimin yaşanmamış yıllarını belli belirsiz, hüznü dolu bir sesle sayıp duruyordu. Gölcüğün üzerinden bir tepeli kızkuşu, durmadan, "kızkuşu, kızkuşu" diye öterek geçiyor, Aksinya'nın iki adım ötesinde ufacık kırçıl bir kuş, küçücük kafasını arkaya atıp, zevk içinde gözlerini kırparak yolun üzerindeki bir tekerlek izine dolmuş sudan içiyordu. Kadife kabuklu, tozlu hezen arıları vızıldıyor, yağız yaban arıları kır çiçeklerinin tepelerinde sallanıp duruyordu. Sonra, güzel kokulu çiçek tozunu ağaç kovuklarının gölgeli serinliğine taşımak üzere gözden kaybolup gittiler. Kavak dallarından besi suyu damlıyordu yerlere. Bir akdiken çalılığının altından maya maya kokan çürümüş yaprakların keskin kokusu sızıyordu.

Aksinya hiç kımıldamadan oturduğu yerde ormanın bu birbirinden güzel kokularını içine çekiyordu. Binlerce değişik ve duyulmamış seslerle dolu bir ses âlemi içinde orman, kendi güçlü ve doğal hayatını yaşıyordu. Ormanın içindeki bu ufacık açıklığın çayırda kaplı toprağı, ilkbahar nemini öyle doya doya emmiş, yeşilliğin bin bir çeşidini bağrından öylesine fıskırtmıştı ki, Aksinya'nın gözleri, birbirleriyle sarmaş dolaş olmuş bu harika çiçeklerden, bu yeşilliklerden hangisine bakacağını şaşırıyordu.

Gülümseyerek ve sessizce dudaklarını oynatarak, isimsiz, açık mavi, küçücük kır çiçeklerinin saplarına sakına sakına dokundu, sonra onları koklamak için kıvrak belini büküp eğildi ve birden burnuna vadi zambağının baygın kokusu çalındı. Bunu el yordamıyla aradı buldu. Hemen oracıkta, gölgeli, sık bir çalılığın altında boy atmıştı. Yeşilini yitirmiş geniş yapraklar hâlâ onun eğik, başları aşağı sarkan kar beyazı çiçeklerle donanmış narin sapını kıskanırçasına güneşten koruyordu. Ama çiy ve sarı küfle kaplı yapraklar ölmeye yüz tutmuş, hatta çiçeğin kendisi de kurumaya başlamış, alttan iki çanak yaprağı pörsümüş, kararmıştı. Yalnız, çiyin parlayan gözyaşlarıyla örtünmüş olan en üstteki çanak yaprağı ansızın, çekici, göz kamaştırıcı bir beyazlıkla güneş ışığında şimşek gibi ışıldadı.

O anda gözyaşlarının arasından çiçeğe bakıp onun hüznü verici kokusunu ciğerlerine çekerken Aksinya, her nedense gençliğini, o mutsuzluk içinde geçen uzun hayatını anımsadı. Yaşlanıyor olmalıydı... Yoksa genç bir kadın durup dururken yüreğine düşen bir anıyı düşünür de ağlar mıydı hiç?

Orada, ellerini gözyaşlarına bulanmış yüzüne kapadı, avucunun içindeki buruşuk gazmasını ıslak ve dolgun yanağına dayayarak ağlarken uyuyakaldı.

Rüzgâr kavak ve söğüt ağaçlarının tepelerini batıya doğru eğerek daha kuvvetli esmeye başladı. Titreşen beyaz yaprakların kasırgasına tutulan telli kavağın solgun gövdesi sallanıp duruyordu. Rüzgâr, Aksinya'nın altında uyuduğu çiçek açmış yabani gül ağacını yokladı; o anda, yapraklar, ürkütülmüş bir zümrüdüanka sürüsü gibi kaygılı bir hışırtıyla, kır çiçeklerinin pembe ve tüylü taç yapraklarını da ayaklandırmak üzere havalandı. Üzerine yabani gülün solmuş yaprakları serpiyen Aksinya uyuyor; ne ormanın huysuz uğultusunu ne de Don'un karşı yakasında yeniden başlayan top seslerini duyuyordu. Hatta tam tepedeki güneşin, açık başında kaynadığının bile farkında değildi. Ancak tepesinde insan sesi ve bir atın homurtusunu duyunca uyandı, hemen yerinde doğruldu.

Yanı başında beyaz bıyıklı, beyaz dişli genç bir Kazak, eyerli, beyaz burunlu atını yularından tutmuş duruyordu. Ağzı kulaklarında gülümsüyor, omuzlarını silke silke ve ayağını yere vura vura, oldukça kısık ama kulağa hoş gelen tenor sesiyle şen bir şarkı söylüyordu:

Düştüm boylu boyunca uzandım,
Tek gözümle çevreme bakakaldım.
Baktım o yana,
Baktım bu yana,
Ah, el uzatan yok, ne şans günden yana.
Dedim çevireyim başımı arkama bakmaya,
Hazır durmakta bir Kazak, bana el uzatmaya.

Aksinya gülümseyerek, “El uzatılmadan kendim de kalkarım,” dedi ve çevik bir hareketle yerinden fırlarcasına kalktı, buruşan eteğini düzeltti.

“Merhaba canımın içi! Bacaklarının dermanı mı kalmadı, yoksa tembelliğin mi tuttu?” diyerek şen Kazak onu selamladı.

“Uykuya kalmışım,” diye cevap verdi Aksinya biraz utanarak.

“Vyeşenskaya’ya mı gidiyorsun?”

“Evet.”

“Seni götürmemi ister misin?”

“Neyle götüreceksin peki?”

“Sen ata binersin, ben taban teperim. Nasıl olsa ödeşiriz...” Genç Kazak şakacı bir tavırla göz kırptı.

“Olmaz, sen atına binip git, Tanrı yolunu açık etsin. Ben kendi ayaklarımla yürür giderim.”

Ama Kazak aşk işlerinde usta ve inatçı olduğunu hemen belli etti. Aksinya’nın yazmasıyla uğraşmasından yararlanarak, kısa ama güçlü kolunu beline dolayıp onu hoyratça kendine doğru çekti ve öpmeye yeltendi.

“Bırak şu ahmaklığı!” diye haykırdı Aksinya ve dirseğini adamın burnunun direğine indirdi.

“Canımın içi, bırak şimdi çırpınıp durmayı! Çevrene bir göz at, sanki dünya cennetindeyiz. Her yaratık kendine bir eş bulmuş... Var-sın bizim de biraz günahımız olsun...” diye fısıldadı Kazak, gülen gözlerini kısıp bıyığı ile Aksinya’nın boynunu gıdıklayarak.

Aksinya hiç kızmadan ellerini uzatıp kendini zorlayarak Kazak’ın esmer, terli yüzünü avuçlarının içiyle itti, kurtulmaya çalıştı. Ama adam onu sımsıkı kavramıştı.

“Aptal herif! Kötü bir hastalığım var benim... Bırak beni gideyim!” diye yalvardı Aksinya soluk soluğa, böylesine sudan bir bahaneyle yakasını kurtaracağını sanarak.

“Ah! Acaba hangimiz daha önce yakalandık bu hastalığa?” diye homurdandı Kazak dişlerinin arasından ve kucakladığı gibi onun ayaklarını yerden kesti.

Artık bu işin bir eğlence olmaktan çıkıp ciddi bir durum haline dönüştüğünü anlayan Aksinya, var gücüyle yumruğunu Kazak’ın esmer, güneş yanığı burnuna indirdi, beline sarılan kollarından kendini sıyırdı.

“Ben Gregor Melehov’un karısıyım! Sakın yanıma yaklaşmaya kalkma, seni kancık dölü seni... Söyleyeceğim ona... Görürsün sen gününü...”

Söylediklerinin bir işe yarayacağına kendisi de inanmadığı için yerden kocaman kuru bir sopa aldı eline. Ama Kazak birden kendini toparladı. Burun deliklerinden oluk gibi akıp sakalına, bıyığına bulan kanı haki gömleğinin yeniyle silerek gücenik bir sesle bağırdı:

“Hey aptal! Hey aptal karı! Ne demeye daha önce söylemezsin bunu? Tüh, şu fıskıran kana bak! Sanki düşmanın akıttığı yetmiyor muş gibi bir de şimdi kendi Kazak karılarımız akıtıyor...”

Yüzü birden kül gibi oldu, düşmanca bir görünüm aldı. Yol kenarındaki bir su birikintisinden avucuna aldığı suyla yıkanırken, Aksinya hızla yola koyulup oradan uzaklaştı. Beş dakika kadar sonra Kazak ona yetişti. Sessizce gülümseyerek Aksinya’ya yan gözle şöyle bir baktı, tüfek kayışını göğsünün üzerinde düzeltilti ve atını hızlı bir tırısla sürerek uzaklaştı.

II

 GECE bir Kızıl Ordu alayı ufak bir köyün yakınında, kalas ve kütüklerden yapılmış sallarla Don’u geçti. Köyü tutan Kazak süvari birliği erlerinin çoğu geceyi eğlencede geçirdiği için gafil avlandı. Akşamın erken saatlerinden başlayarak, kocalarını görmek için kadınlar Kazak karargâhına sükün etmeye başlamıştı. Yanlarında yiyecek, testi ve kovalar içinde ev votkası getirmişlerdi. Gece yarısı olduğunda herkes kör kütük sarhoştı. Kazamatlarda şarkılar, sarhoş kadınlardan

çıkan cırtlak çığlıklar, erkeklerden yükselen kahkaha ve ısıklar gırla gidiyordu... Devriye görevindeki yirmi Kazak da, makinelinin yanına iki nişancı ile bir kova votka bırakarak içki âlemine katıldı.

Kızıl Ordu erlerini taşıyan sallar tam bir sessizlik içinde Don'un sağ kıyısından ayrıldı. Erler karşı kıyıya çıktı, hat düzeni alarak ırmağın iki yüz adım gerisindeki kazamatlara doğru sessizce ilerledi.

Salları yapan istihkâmcılar bir parti daha Kızıl Ordu askerini geçirmek için çabucak geri döndü.

Sol yakada, üç beş dakikalık bir süre içinde, kulağa kopuk kopuk gelen Kazak türkülerinden başka bir ses duyulmadı. Sonra birdenbire el bombaları patlamaya, bir makineli tüfek takırdamaya, düzensiz silah sesleri duyulmaya, titrek "Hurra! Hurra! Hurra!" nidaları gecenin içinde yuvarlanmaya başladı.

Süvari birliği bozguna uğradı; gecenin karanlığında peşlerinden gidilemediği için tümüyle yok olmaktan zor kurtuldu.

Fazla bir kayıp vermemiş olan Kazaklar karılarıyla birlikte tam bir bozgun düzensizliği içinde otlakları geçip Vyeşenskaya'ya doğru kaçtı. Ne var ki, bu arada sallar sağ yakadan taze Kızıl Ordu kuvvetleri taşımış, 111. Alayın Birinci Taburunun iki hafif makineli tüfekle donatılan bir yarım piyade bölüğü de, isyancı Bazki Süvari Bölüğünün kanadında çoktan çarpışmaya girmişti.

Böylece açılan gedikten daha başka destek kuvvetleri de akmaya başladı. Ancak çok ağır bir şekilde ilerliyorlardı, çünkü Kızıl Ordu erlerinin hiçbiri bölgeyi tanımıyordu ve birliklerin başında kılavuz da yoktu. Zifiri karanlıkta bastıkları yeri görmeden ilerliyor, ikide bir gölcüklere, yürüyerek geçilmesi olanaksız derin sel sularına batıp çıkıyorlardı.

Saldırıyı yöneten tugay komutanı yedek kuvvetlerini toplamak, Vyeşenskaya'yı menzil içine alarak yığınak yapmak ve topçu hazırlık ateşinin ardından yeniden ilerleme emri vermek üzere, Kazakların peşine düşmeyi gün doğana kadar ertelemeyi kararlaştırdı.

Fakat gediği kapamak için Vyeşenskaya'da hazırlığa çoktan başlanmıştı. Atını dörtnala sürerek gelen bir ulak, Kızılların ırmağı geçtiği haberini getirir getirmez karargâh nöbetçi subayı hemen Kudinov'la Melehov'u çağırttı. Karginskaya Alayının süvari bölükleri, Çorni, Gorokovka ve Dubrovka köylerinden getirildi. Gregor Melehov harekâtın

genel komutasını üzerine aldı. Yerinski köyüne, sol kanadı takviye etmek ve Vyeşenskaya'yı doğudan ele geçirmeye çalıştığı takdirde düşmanın baskısına karşı Tatarski ve Lebyaji Kazaklarına yardımcı olmak amacıyla üç yüz süvari gönderdi. Batıya, Don'un aşağılarına, Vyeşenskaya "yabancı" gönüllüleri ile birlikte Çir süvari erlerini yaya olarak Bazki Süvari Bölüğünün yardımına yolladı. Bölgenin tehlikeli kesimine sekiz makineli tüfek yerleştirdi, kendisi de sabahın iki sularında iki atlı bölükle ormanın başladığı yerde, Kızıllara karşı süvari hücumuna geçmek için şafağı beklemek üzere mevzi aldı.

Irmağın kıvrıla kıvrıla aktığı Bazki kesimine ormandan geçerek varan Vyeşenskaya gönüllü müfrezesi geri çekilen Bazki erleriyle karşılaşınca, onları düşman sanıp birkaç dakika ateş yağmuruna tuttuktan sonra gerisin geri kaçtıklarında, Büyük Ayı Takımyıldızı henüz gökyüzünden silinmemişti. Gönüllüler, Vyeşenskaya'yı otlaklardan ayıran geniş gölü, telaş içinde çizmelerini ve giysilerini gölün kenarında bırakıp yüzerek geçti. Bu yanlışlık çok geçmeden anlaşıldı, ama Kızılların Vyeşenskaya'ya yaklaşmakta oldukları haberi şaşılacak bir hızla çoktan çevreye yayılmıştı. Şarap mahzenlerinde gizlenmekte olan sığınmacılar köyden ayrıldı ve Kızılların Don'u geçip cepheyi yarıdıkları, Vyeşenskaya üzerine yürümekte oldukları söylentisini de her gittikleri yere kendileriyle birlikte götürerek kuzeye doğru kaçtılar.

Gregor gönüllülerin kaçtığı haberini alıp da atını dörtünale Don'a sürdüğünde gün yeni ışımaya başlamıştı. Gönüllüler işledikleri hatayı anlamış, gevezelik ede ede siperlere dönüyordu. Gregor gruptan birine atıyla yaklaşip alaylı bir tavırla sordu:

"Gölü geçerken boğulan oldu mu aranızda?"

İliklerine kadar ıslanmış olan bir piyade eri gömleğinin suyunu sıkarak yürürken süngüsü düşük bir sesle cevap verdi:

"Turna balığı gibi yüzdük. Neden boğulacaktınız?"

Sadece üzerinde bir donla yürümekte olan bir başkası, "Herkes hata yapabilir," diye ekledi cevahir yumurtlar gibi. "Ama bizim bölük komutanı az kalsın sahiden boğuluyordu. Dolakları çözmek uzun sürer diye düşünmüş olacak ki, postallarını çıkarmadı, öylece başladı yüzmeye, gel gelelim suyu gören dolakları kendini koyverdi. Dolandı mı bacaklarına... Öyle bir bastı ki feryadı, deme gitsin! Bir verst öteden duyulmuştur en azından!"

Gregor gönüllülerin komutanını bulup ona adamlarını ormanın kenarına götürmesini ve Kızılların kanattan yapacağı saldırıya karşı koyabilecekleri bir biçimde onları orada mevzilendirmesini emretti, sonra da kendi birliklerinin başına dönmek üzere atını sürdü.

Yolda bir karargâh emir erine rastladı. Hızlı sürülmüş olduğu solumasından anlaşılan atın dizginlerine asılan adam rahat bir nefes alarak, “Sizi arayıp duruyordum!” dedi.

“Niçin, ne oldu?”

“Karargâhtan size Tatarski Bölüğünün siperleri terk ettiğini bildirmem emredildi. Kuşatılmaktan korktukları için kumluk araziye çekiyorlar. Hemen oraya gitmenizi size bildirmemi Kudinov’un kendisi söyledi.”

Gregor atları en güçlü olan Kazaklardan bir yarım bölük oluşturup ormanı geçerek yola vardı. Yirmi dakika kadar atını dörtnala sürdükten sonra Goli İlmen Gölüne yaklaştı. Soluna düşen tarafta paniğe kapılmış Tatarskililer çayırdaki kargaşa içinde koşuyordu. Cephede savaşmış olanlarla diğerleri ve daha yaşlı Kazaklar, ırmağın kıyısındaki sazları kendilerine siper ederek hiç telaşa kapılmadan gölden uzaklaşmaya bakıyor, ama birçoğu da bir an önce ormana ulaşma isteğinin etkisi altında, ara sıra açılan makineli tüfek ateşlerine bile aldırmayarak burunlarının doğrusuna koşuyordu.

Öfkeden gözleri dönen Gregor, “Hadi peşlerinden! Vurun kırbacı sırtlarına!” diye bağırdı. Kendi köylülerinin üzerine atını ilk süren de o oldu.

Hristonya kaçanların en gerisinde kalmış, kaykıla kaykıla yürüyor, o şapşal adımlarıyla dans eden bir ucubeyi andırıyordu. Önceki akşam balık tutarken bir kamışa basıp topuğunu fena halde kesmişti; bu yüzden de o uzun bacaklarıyla her zamanki gibi hızlı seğirtmiyordu. Gregor kırbacını başının üstüne kaldırıp atını Hristonya’ya doğru sürdü. Nal seslerini duyan Hristonya dönüp arkasına baktıktan sonra fark edilir bir şekilde hızlandı.

“Nereye koşuyorsun öyle? Dur! Dur diyorum sana!” diye bağırdı Gregor, ama bunun hiçbir yararı olmadı.

Hristonya’nın durmaya hiç niyeti yoktu. Üstelik daha da hızlandı, dörtnala kalkan acayip bir deve gibi şapşal şapşal seğirtmeye başladı.

O zaman çileden çıkan Gregor boğuk bir sesle okkalı bir küfür savurdu, atını dehleyip Hristonya ile bir hizaya gelince kırbacını derin bir hoşnutluk duygusuyla onun terli sırtına indirdi. Hristonya görülmemiş bir çeviklikle tıpkı bir tavşan gibi yana sıçrayıp yere oturdu, yavaş yavaş, dikkat ede ede sırtını eliyle yokladı.

Gregor'un yanındaki Kazaklar atlarını dörtnala sürüp kaçanların önünü kesti, onları durdurdu, ama kamçılarını kullanmadılar.

“Basın kamçıyı!.. Basın kamçıyı!..” diye Gregor, süslü kamçısını sallayıp boğuk bir sesle haykırdı. Atı altında şöyle bir büküldü, şaha kalktı, ilerlemek istemedi. Gregor güç bela hâkim olduğu atını önünde koşan adamlara doğru dörtnala sürdü. Hızla yanından geçtiği bir çalılığın dibinde sessizce gülümseyerek duran Stepan Astakov'u gördü ansızın. Sonra da Anikuşka'yı. Anikuşka kahkahadan kırılıyor, ellerini boru gibi ağzına dayamış, kulakları tırmalayan kadını sesiyle, “Kardeşler! Canını seven durmasın kaçsın! Kızıllar geliyor! Yakalayın onları!” diye bar bar bağıyordu.

Gregor, içi pamuklu deri bir ceket giymiş, yorulmak bilmeden, çevik adımlarla kaçan bir başka köylünün peşine düştü. Adamın yuvarlak omuzlu endamı ona hiç de yabancı gelmedi, ama bunun kim olduğuna karar verecek vakti olmayan Gregor, bir hayli gerisindeyken bağırımaya başladı:

“Dur köpoğlusu! Dur, yoksa seni ikiye biçerim!”

Deri ceketli adam birden yavaşladı, sonra da durdu. Gregor'un çocukluğundan beri çok iyi bildiği kendine özgü hareketi ve doruğa ulaşmış bir öfkeyi dile getiren tavrı ile arkasını dönerken, Gregor şaşkınlık içinde daha yüzünü görmeye kalmadan bu adamın, davranışından, babası olduğunu anladı.

Panteley'in yanakları çırpınırcasına seğiriyordu.

“Demek kendi baban da köpoğlusu ha? Demek kendi babanı da ikiye biçeceksin, öyle mi?” diye kısık, tiz bir sesle bağırdı.

Gözleri öylesine tanıdık bir öfkeyle parıldıyordu ki, Gregor'un öfkesi hemencecik yatışverdi ve atının dizginlerine koparırcasına asılıp bağırdı:

“Seni arkadan tanıyamadım! Ne bağıırıyorsun öyle baba?”

“Ne demek beni ‘tanıyamadın’? Kendi babanı tanıyamadın mı?”

İhtiyarın açığa vurduğu bu alınganlığı o kadar anlamsız ve yersizdi ki, Gregor gülmekten kendini alamadı, atını babasıyla bir hizaya getirip yatıştırıcı bir sesle:

“Baba, saçmalama!” dedi. “Üstüne hiç görmediğim bir ceket giymişsin, dahası, bir yarış atı gibi uçuyordun, topallamıyordun bile. Nasıl tanıyabilirdim seni?”

Bir kere daha eski günlerde ve evdeyken hep olduğu gibi, Panteley’in öfkesi yatıştı; hızlı hızlı soluyarak ama biraz daha kendine hâkim olarak oğluna hak verdi:

“Haklısın, üzerimdeki ceket yeni. Pöstekiden gocuğumla bunu değiş tokuş ettim. Ağır geliyordu gocuk, taşıması zordu... Ama total bacağıma gelince, topallamanın sırası değil şimdi! Oğlum, burada, hele bu durumlarda topallanmaz... Şurada ölümle burun buruna gelmişiz, sen hâlâ total bacağımyı diline dolamış konuşup duruyorsun...”

“Neyse, ölüm daha çok uzaklarda. Sen geri dön baba! Fişeklerini atmadın değil mi? Attın mı yoksa?”

“Dön diyorsun ama nereye dönelim?” diye öfkeyle itiraz etti ihtiyar.

Bu defa Gregor sesini yükseltti. Her kelimenin ayrı ayrı üzerine basarak emretti:

“Sana geri dönmeni emrediyorum. Savaşta komutanına itaat etmemenin cezası nedir biliyor musun?”

Bu sözler hemen etkisini gösterdi. Panteley tüfeğini omuzuna yerleştirdi ve istemeye istemeye geri döndü. Kendisinden daha yavaş adımlarla yürüyen ihtiyarlardan birinin yanına gelince, içini çekip:

“Bak, oğullarımız ne hale geldi şu günlerde,” dedi. “Babasına saygı duyacağı ya da onu savaştan uzak tutacağı yerde kalkıyor, savaşın ta içine itiyor! Yaa, işte böyle! Mesela benim ölen oğlum Piyotr, toprağı bol olsun, bundan çok daha iyiydi. Kendi halindeydi. Ama bu Grişa kaçığın teki. Yani demek istediğim şu ki, her ne kadar ve de hakkıyla tümen komutanı, daha bilmem ne olmuşsa da yine hali bir değişik sözün kısası. Kirpi gibi aksi mi aksi! Bu herif beni, yaşıma başıma bakmadan kızgın sobanın üstüne kunduracı iğnesiyle dürte dürte itelese de hiç şaşmam doğrusu!”

Tatarski Kazaklarını yola getirmek zor olmadı. Gregor bölüğün tümünü çarçabuk toparlayıp kuytu bir yere götürdü. Atından inmeden durumu kısaca onlara açıkladı:

“Kızıllar ırmağı geçti ve Vyeşenskaya’ya ulaşmaya çalışıyor; Don boyunca çarpışmalar oluyor. Bu işin şakası yok, elinizi kolunuzu sallaya sallaya kaçmanızı salık vermem size. Bir daha kaçacak olursanız, Yernitski’deki süvarilere, hainlere yapılanı size de uygulamalarını, topunuzu kılıçtan geçirmelerini emrederim!” Gözlerini hemşerilerinin üzerinde gezdirdi, kıyafetlerinin çapaçulluğuna baktı ve saklamaya çalışmadığı bir küçümsemeyle devam etti:

“Ne kadar serseri takımı varsa hepsi sizin bölükte toplanmış, ortalığı karıştıran da bunlar. Yaman savaşıyorsunuz doğrusu, tabanları yağlayıp kaçarak, donunuza doldurarak!.. Bir de kendinize Kazak dersiniz! Hele siz yaşlılar, bir daha kaçın da göreyim sizi! Savaşacağız dediniz, öyleyse savaşın! Kafanızı bacaklarınızın arasına sokmanızın âlemi yok. Haydi, şimdi, kıta düzeninde koşar adım şu karşığı çalılıklara, çalılıkların arasından da doğru Don’a! Sonra Don boyunca ilerleyip Semyonovski Bölüğüne. Onlarla birleşince Kızıllara yandan saldırılacak. Marş, marş! Dikkatli olun!”

Tatarski köylüleri onu seslerini çıkartmadan dinledi, sonra da aynı sessizlik içinde çalılıklara doğru yola koyuldu. İhtiyarlar, yanındaki Kazaklarla birlikte oradan dörtnala uzaklaşan Gregor’un arkasından bakıp karamsarlık içinde sızlandı. Panteley’in yanında yürüyen ihtiyar Obzinov beğendiğini gösteren bir sesle:

“Ne mutlu,” dedi. “Tanrı seni böyle kahraman bir oğulla ödüllendirmiş. Tam bir kartal! Nasıl da indirdi kamçısını Hristonya’nın sırtına! Bir anda milleti dize getiriverdi.”

Obzinov’un sözleriyle Panteley’in babalık duyguları kabardı ve yaşlı adam hoşnutlukla onu doğruladı:

“Bunu söylemene gerek yok! Onun gibi bir oğul gerçekten zor bulunur! Göğüs dolusu madalyası var... Şaka değil bu, öyle değil mi? Oysa Piyotr, ruhu şad olsun, böyle değildi. O da benim öz oğlumdu, hem de ilk göz ağrımdı. Çok uysal bir çocuktuk, henüz tam olgunlaşmamıştı. Allah kahretsin! Aslına bakarsan bir kadın kadar yüreksizdi. Ama bu ikincisi, tıpkı benim gibi! Hatta benden daha da yürekli!”

• • •

Gregor süvari yarım bölüğüyle gizlice ilerleyip Kalmukların mevzilendiği ırmağın geçit yerine vardı. Ormana ulaştıkları zaman kendi-

lerini güvencede sandılar ama, ırmağın öbür yakasındaki bir gözetleme noktasından görüldüler. Bir batarya ateş açtı. İlk mermi söğütlerin üzerinden uçarak bataklığa patlamadan cup diye gömüldü. Ama ikincisi, yoldan çok uzakta olmayan kapkara, yaşlı bir kavağın çıplak kökleri arasına düşüp kükremesiyle Kazakların kulaklarını sağır ederek ve üzerlerine yerden kaldırdığı toprak yığınlarını, çürümüş odun parçalarını yağdırarak etrafa ateş püskürdü.

Kulakları bir an için sağırlaşan Gregor, atın sağrısına ağır, ıslak bir şeyin tokat gibi indiğini hissedince, içgüdüsel bir davranışla öne eğildi, kolunu kaldırıp gözlerine siper etti.

Patlamayla yer yerinden oynadı. Kazakların atları art ayakları üstüne çöktü, sonra da emir almış gibi ileri doğru atıldı. Ama Gregor'un atı altında şahlandı, geri geri gidip kış üstü oturdu, ağır ağır yalpalamaya başladı. Gregor telaşla eyerden atladı ve atı kantarmasından tuttu. İki mermi daha uçtu üzerlerinden, sonra herkesin sevinçle karıştığı bir sessizlik çöktü ormana. Yayılan barut dumanı çimenlerin üzerine kapladı. Havada, yeni belenmiş toprak, yonga ve yarı çürümüş odun kokusu vardı. Uzaktaki bir koruda saksagağanlar kaygıyla bağırıyordu.

Gregor'un atı burnundan sert sert soluyordu. Titreyen arka ayakları bükülmeye başladı. Can acısıyla araladığı ağızda sapsarı dişleri görüldü; boynunu uzattı. Kadife gibi yumuşak, kır tüylü burnunda pembemsi bir köpük belirdi. Şiddetli bir titremeye bütün gövdesi sarsıldı, doru derisinin altı dalga dalga ürperdi.

"İşi bitik mi?" diye dötrnala gelen bir Kazak bağırarak sordu. Gregor cevap vermedi; atın yavaş yavaş sönen gözlerine baktı, aldığı yara ya bakmadı bile. Hayvan belli belirsiz kımıldayarak ileri doğru hamle yapmak, şöyle bir davranıp toparlanmak istedi, sonra da birden dizleri üzerine çöküverdi. İşte o zaman Gregor durduğu yerden biraz geri çekildi. Hayvanın başı, sahibinden bağışlanmasını istercesine önüne sarktı. Hafif bir iniltiyle yana yıkıldı, başını kaldırmaya çalıştı. Ama bütün gücünü yitirdiği belliydi; titremeler yavaş yavaş kaybolmaya yüz tuttu, hayvanın gözleri donuklaştı, boynunda boncuk boncuk ter taneleri belirdi. Yalnız bukağılıklarında, toynaklarının hemen arkasındaki damarlarda belli belirsiz bir hayat kımıltısı kaldı. Yıpranmış eyer hafif hafif kıpırdıyordu.

Gregor hayvanın sol kasığına yandan bir göz attı. Orada açılan derin bir yaradan, pınardan fışkırırçasına ılık, kapkara bir kanın akmakta olduğunu fark etti. Kazak atından inerken, Gregor gözlerinin yaşını silmeden kekeleyerek ona:

“Tek kurşunda bitir işini!” dedi ve adama kendi mavzerini uzattı.

Kazak’ın atına atlayıp bölüklerini bıraktığı yere dörtnala sürdü atı. Oraya vardığında çarpışmanın çoktan başladığını gördü.

Şafakla birlikte Kızıl Ordu askerleri yeniden saldırıya geçti. Sis dalları içinden başları görülen saflar sessizce Vyeşenskaya yönünde ilerliyordu. Sağ kanatta sel basmış bir çukur onları birkaç dakika yollarından alıyordu, sonra, kütüklük ve tüfeklerini başlarının üstüne kaldırarak göğüslerine kadar girdikleri suyu bata çıka geçtiler. Az sonra Don kıyısındaki tepelerden dört batarya korkunç bir gürültüyle gümbürdemeye başladı. Yelpaze gibi açılan top mermilerinin parçaları ormana saçılır saçılmaz Asiler de ateş açtı. Kızıl Ordu erleri artık yürümüyor, tüfek elde koşuyordu. Şarapneller tok bir sesle ormanın içinde, birkaç verst öteleğinde pathıyor, mermilerin parçaladığı ağaçlar çatırtıyla devriliyor, beyaz dumanlar yükseliyordu. İki Kazak makineli tüfeği kısa süreli küme atışları yapıyordu. Kızıl birliklerin en ön saftaki erleri düşmeye başladı. Aralıkları gittikçe sıklaşan kurşunlar, dürümlü kaputları sırtlarına çapraz asılı adamları teker teker saf dışı ediyor, kimini sırt üstü, kimini yüzükoyun yere seriyordu. Buna rağmen geridekiler yere yatmaya yeltenmedi. Ormanla aralarındaki mesafe gitgide azalıyor.

İkinci safın önünde uzun boylu, başı açık bir komutan, gövdesini hafifçe öne doğru eğmiş, kaputunun eteklerini kaldırıp belindeki kemere sıkıştırmış, rahat ama geniş adımlarla koşuyordu. Saf, ilerlemesini bir an için yavaşlatır gibi oldu, ama komutan dönüp bağıra bağıra bir şeyler söyleyinse, adamlar boğuk sesler çıkararak gittikçe yükselen korkunç “Hurra” naralarıyla yeniden hücumla geçti.

O zaman Kazak makineli tüfeklerinin hepsi birden konuşmaya başladı. Bu arada, ormanın eteklerinden gelen tüfek sesleri aralıksız sürüyordu. Ormanın çıkış yolu üzerinde, kendi bölüklerinin başında duran Gregor’un arkasına düşen bir yerden Bazki Bölüğünün ağır makineli tüfeği yayılım ateşine geçti. Kızıllar duraladı, sonra yere yatıp ateşe karşılık verdi. Çarpışma belki bir buçuk saat sürdü, ama Asilerin açtığı ateş öylesine etkiliydi ki, ikinci saf erleri bu ateş karşısında

tutunamayarak ayağa kalktı, gerisin geri kaçarak, arkalarından kısa kısa hamlelerle ilerleyen üçüncü saf arasına karıştılar. Çok geçmeden, düzensiz bir şekilde kaçışan Kızıl Ordu erleri çayırlara yayıldı. İşte o zaman Gregor kendi süvari bölüklerini tırısra ormandan çıkardı, düzene soktu, Kızılların peşine saldı. Dörtncü gelen Çir Süvari Bölüğü, sallarına doğru kaçan birliklerin önünü kesti ve ormanın dışında, ırmağın hemen kıyısında göğüs göğüse bir savaş gelişti. Kızıl Ordu askerlerinin sadece bir kısmı sallara ulaşabilmek için verdikleri savaşta başarılı olabildi. Sallara balık istifi doluştular ve kıyıdan uzaklaştılar. Irmağın kıyısına kısıtılmış olan diğerleri çarpışmayı sürdürdü.

Gregor süvarilerini atlarından indirdi, atların başına nöbetçi olarak dikilen Kazaklara ormandan çıkmamalarını emretti, ötekileri peşine takıp kıyıya götürmek üzere yola koyuldu. Ağaçtan ağaca koşarak kıyıya her an biraz daha yaklaşıyorlardı. Bu arada, yüz elli kadar Kızıl Ordu eri üzerlerine saldıran Asi piyadeleri el bombaları ve makineli tüfek ateşiyle geri püskürtmekteydi. Sol yakaya doğru sallar yeniden açıldıysa da, Bazki Kazakları, kürekçilerin hemen hemen hepsini tüfekte ateş ederek vurdu. Sağ yakada kalanların kaderi de böylece belirlenmiş oldu. Moralleri bozuldu, silahlarını ellerinden atıp ırmağı yüzerek geçmeyi denediler. Asiler ırmağın kenarına uzanıp yattıkları yerden onları bir bir vurdu. Irmağın hızlı akıntısına karşı koymaya güçleri yetmeyen birçoğu boğuldu. Yalnız iki kişi sağ salim karşı kıyıya çıkabildi. Bu iki kişiden, üzerine çizgili denizci kazağı giymiş ve kuşkusuz ki çok iyi bir yüzücü olanı, kıyının en yüksek yerinden atlayıp suya dalmış, ırmağın neredeyse orta yerine geldiğinde başını sudan çıkarmıştı.

Çıplak kökleri etrafa dal budak salmış bir söğüt ağacının arkasına saklanan Gregor, attığı uzun kulaçlarla karşı kıyıya her an biraz daha yaklaşan denizciyi seyretti. Bir başkası da sağ salim karşıya geçmeyi başardı. Suda, göğüs hizasına gelene dek ilerleyip durdu, kalan bütün mermilerini yaktı. Kazaklara yumruğunu sallayarak bir şeyler söyledi bağıra bağıra, sonra da ırmağı çaprazlamasına yüzerek geçmeye koyuldu. Çevresindeki suyu kurşunların sıçratmasına rağmen hiçbirine hedef olmadı. Adam, sığırların suvarıldığı bir yerde sudan çıktı, silkindi, hiç acele etmeden ırmağın kenarını tırmanıp ilerideki köyün çiftliklerine doğru yöneldi.

Öbür kıyıda kalan Kızıllar bir kum tepeciğinin arkasında yere uzandı; makineli tüfeklerini, namlularının su gömleklerindeki su kaynayanaya kadar takırdattılar.

Makinelinin sesi kesilir kesilmez Gregor, “Beni takip edin,” diye sakin bir sesle emir verdi. Kılıcını çekerek kum tepeciğine doğru atıldı. Kazaklar da arkasında derin derin soluyarak yürüyüşe geçti.

Kızıl Ordu askerleriyle aralarında yüz adım kadar bir mesafe kaldığı sırada, üç salvodan sonra, uzun boylu, esmer, siyah bıyıklı bir komutan tepeciğin arkasından doğrulup boy gösterdi. Meşin ceket giymiş bir kadın ona ayakta durabilmesi için yardımcı oluyordu. Komutan yaralıydı. Kırık bacağını sürüyerek tepeciğin bayırını indi, ucuna süngü takılı tüfeğini elinde sımsıkı tutarak boğuk bir sesle komut verdi:

“Yoldaşlar! İleri! Beyazlara ölüm!” Bir avuç yiğit, Enternasyonal’i söyleyerek karşı saldırıya geçip ölüme doğru atıldı.

Don kıyısında canlarını veren bu son yüz on altı kişinin hepsi de Uluslararası Bölükten ve hepsi de komünistti.

III

 GECE Gregor karargâhtan konak yerine döndüğünde vakit geç olmuştı. Prohor Zikov onu bahçe kapısında bekliyordu.

“Aksinya’dan bir haber yok mu?” diye zoraki bir ilgisizlikle sordu Gregor.

Prohor esneyerek, “Yok. Toz oldu ortalıktan,” diye cevap verdi, ama bir yandan da kaygıyla, ‘İnşallah tekrar onu aramaya göndermez beni! Amma çattık belaya!’ diye düşündü.

“Bir şeyler getir bana, yıkanacağım. Ter içindeyim. Hadi, kımıl da biraz!” dedi Gregor öfkeyle.

Prohor maşrapayı almak için kulübeye girdi, sonra da Gregor’un açtığı avuçlarına uzun bir süre su döktü. Yıkanmak besbelli çok hoşuna gitmişti Gregor’un. Leş gibi ter kokan ceketini çıkararak:

“Biraz da sırtıma dök,” dedi.

Soğuk su terli sırtını dağladı. Homurtular çıkararak, soluya soluya kasılan omuzlarını, kıllı göğsünü ovdu. Temiz bir at çuluyula kurulanırken daha neşeli bir sesle Prohor’a emir verdi:

“Sabah bana bir at getirecekler. Hayvanı teslim al, güzelce tımar et, sonra da arpasını ver. Beni sakın uyandırma, uyuyabildiğim kadar uyumak istiyorum. Yalnız karargâhtan bir gelen olursa o zaman uyandırırısın. Anladın mı?”

Gidip sundurmanın saçağı altındaki bir arabanın içine uzandı ve hemen derin bir uykuya daldı. Gün doğarken üşüdü, bacaklarını karnına doğru topladı, çiy yemiş nemli kaputuna iyice sarındı. Güneş yükseldikten sonra yine daldı; saat yedi sıralarında şiddetli top sesleriyle uyandı. Köyün üstünde, açık mavi gökyüzünde, donuk gümüş rengi bir uçak daireler çiziyordu. Irmağın karşı yakasından toplar ve makineli tüfekler uçağa ateş açmıştı.

“Vurabilirler de hani!” diye mırıldandı Prohor, bir kazığa bağlı duran yüksek doru bir aygırı zevkle tımar ederken. “Bak, Panteleyeviç, sana gönderdikleri şeytana hele bir bak!” Gregor gözlerini aygırın üzerinde gezdirip beğendiğini belli eden bir sesle:

“Kaç yaşında?” diye sordu. “Görünüşüne bakılırsa beş yaşında var gibi.”

“Evet, beş yaşında.”

“Nefis bir at! Güzel bacakları var, hem dördü de sekili. Yakışıklı hayvan! Haydi, sen vur eyerini, ben de gidip şu gelen kimmiş bir bakayım.”

“Hayvanın görünüşüne diyecek yok. Bakalım sırtına binince ne hava çalacak? Bütün belirtiler canlı bir hayvan olduğunu gösteriyor,” diye mırıldandı Prohor kolan kayışını sıkarken.

Uçağın yanında beyaz dumanlar çıkararak bir şarapnel daha patladı.

Uygun bir yer seçen pilot birden iniş yaptı. Gregor atını bahçe kapısından geçirip, uçağın indiği köyün ahırlarının ötesindeki açıklığa doğru dörtlüye sürdü.

Eskiden köy aygırları için kullanılan ve köyün dışında uzun taş bir bina biçiminde yapılmış olan ahıra sekiz yüzün üstünde Kızıl tutsak kapatılmıştı. Nöbetçiler tutsakları tuvalet ihtiyacı için bile dışarı çıkarmadıkları gibi, içeride de tek bir tuvalet yoktu. Yoğun ve ağır insan pisliği kokusu ahırın çevresinde bir duvar gibi yükseliyordu. Üzerine yeşil sineklerin üşüştüğü mide bulandırıcı bir sidik seli kapının altından dışarı yayılıyordu.

Ölüme mahkûm edilmiş tutsakların bulunduğu bu hapishaneden gece gündüz kısık inilti duyulurdu. Yüzlerce tutsak bitkinlikten, tifüs ve dizanteriden kırıldı. Bazen günlerce ölüleri kaldırmadıkları bile olurdu.

Atını ahırların arkasından sürerek gelen Gregor tam yere ineceği sırada Don'un karşı yakasındaki top bir daha gürlledi. Merminin acı ışığı yaklaştıkça arttı, sonra da kükreyen bir patlamayla kesildi.

Pilot ve uçakla gelen subay, pilot mahallinden aşağı inerken Kazaklar da uçağın çevresini sardı. Tam o sırada tepenin üstündeki bataryanın bütün topları birden atışa geçti. Mermiler tam isabetle ahırın çevresine düşmeye başladı.

"Dayanın, itiverin şunu!" diye uçakta onunla gelen subay gürlleyen bir sesle bağırды ve itmek için kanatlardan birine ilk dayanan da kendisi oldu. Uçak yalpalaya yalpalaya ilerideki çam ağaçlarına doğru yaklaştı; batarya ateşi de onu adım adım izledi. Mermilerin bir tanesi tutsakların bulunduğu ahırın tam üstüne düştü. Yapının bir köşesi tozu dumana katarak yıkıldı. Ahırlar, dehşete kapılan tutsakların hayvan kükremesini andıran sesleriyle sarsıldı. Tutsaklardan üçü yıkıntının arasından dışarı fırladıysa da, Kazakların sabit nişangâh mesafesinden yaptıkları atışlarla kalbura çevrildi.

Gregor dörtnala oradan uzaklaştı.

Korkudan yüzü karmakarışık olmuş, gözleri dönmüş bir Kazak koşarken, yanından geçen Gregor'a bağırarak seslendi:

"Haklayacaklar seni! Çamların arasına kaç!"

'Haklarlar mı haklarlar! Hiç belli olmaz,' diye düşündü Gregor ve atını sürüp konak yerine döndü ağır aksak.

O gün Kudinov Genelkurmay karargâhında çok gizli bir toplantı yaptı ve Gregor'u bu toplantıya çağırmadı. Uçakla gelen Don Ordusu subayı, Kamenskaya yakınlarına yerleştirilen vurucu kuvvetin bugünlerde Kızıl Cephesini yaracağı, General Sekretev komutasında Don Ordusuna bağlı bir süvari tümeninin Asilerle birleşmek için harekete geçeceği haberini verdi kısaca. Subay, ırmağı geçmek için gerekli hazırlıkların hemen yapılmasını önerdi; böylece Sekretev'in tümeniyle birleşir birleşmez, Asi süvari alaylarının Don'un sağ yakasına geçmelerinin mümkün olabileceğini anlattı. Yedek süvari bölüklerinin ırmağa daha yakın bir yere getirilmelerini salık verdi, toplantının so-